

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора економічних наук, доцента,
професора кафедри менеджменту та адміністрування
Національного університету «Чернігівська політехніка»**

Попело Ольги Володимирівни

на дисертаційну роботу Мурашківської Ірини Анатоліївни
на тему: «Розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні в
умовах становлення цифрової економіки»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

Цифровізація є визначальним трендом сучасної трансформації як сфери фінансових послуг, так і загалом національної економіки. Інформаційно-комунікаційні технології глибоко проникли в діяльність банківських, небанківських установ і активно використовуються ними у власній діяльності. Беззаперечно домінування переваг застосування таких технологій над їх загрозами забезпечують активну розробку, імпорт та впровадження сучасних інформаційних інновацій фінансовими установами.

Комерційні банки сьогодні активно долучилися до процесу створення і використання цифрових технологій. Значні фінансові можливості та зацікавленість у підвищенні ефективності роботи дозволили цим установам стати лідерами у використанні цифрових інновацій. Зазначені інновації активно використовуються і у кредитній діяльності банківських установ.

Надання позик домогосподарствам одна з найбільш складних сфер діяльності комерційних банків, оскільки потребує постійного удосконалення, наявності філій та зручних каналів продажу кредитних продуктів і надання супутніх послуг цим суб'єктам господарювання. Саме у сфері кредитування домогосподарств банківські установи сьогодні активно використовують цифрові технології, що дозволило їм прискорити процес прийняття рішень про видачу таких позик, активніше взаємодіяти з клієнтами щодо можливостей отримання кредитів, краще здійснювати роботу з кредиторською заборгованістю.

Накопичений досвід засвідчує, що використання цифрових технологій у сфері кредитування домогосподарств є важливою умовою забезпечення належного рівня конкурентоспроможності банківських установ і має значний потенціал до подальшого розвитку цього виду банківської діяльності.

Цифрові технології змінюються, удосконалюються, що безумовно впливає на можливості їх використання в діяльності різних економічних суб'єктів. Відповідно банківські установи намагаються постійно адаптуватися під нові тенденції цифровізації сфери фінансових послуг, у т.ч. і у сфері кредитування домогосподарств. Проте нові можливості і загрози застосування таких технологій у зазначеній сфері потребують подальших досліджень, що й зумовило актуальність теми дисертаційної роботи Мурашківської І. А.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота Мурашківської Ірини Анатоліївни виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка», зокрема, робота є складовою наступних науково-дослідних тем кафедри фінансів, банківської справи та страхування: «Стратегічні пріоритети та механізми фінансового забезпечення інноваційного розвитку базових галузей національного господарства» (№ державної реєстрації 0118U004407), «Формування інноваційно-інвестиційних засад сталого розвитку суб'єктів підприємництва в умовах євроінтеграції» (№ державної реєстрації 0121U113249), «Розвиток ринку кредитних послуг в умовах становлення цифрової економіки» (№ державної реєстрації 0121U113250).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертації дає змогу зробити висновок, що сформувані авторкою наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими та достовірними. Результати дисертаційної роботи базуються

на проведених авторкою дослідженнях теоретичного та емпіричного характеру. Мета дисертації, яка полягає в поглибленні теоретико-методичних засад функціонування системи банківського кредитування домогосподарств та розробці прикладних рекомендацій щодо активізації її розвитку в умовах становлення цифрової економіки, відповідає темі дослідження, а сформульовані об'єкт та предмет дослідження відповідають науково-методичним вимогам.

Дисертаційна робота є логічним, структурованим та завершеним науковим дослідженням, якість якого підтверджує системність дослідження, що дозволило вирішити поставлене науково-прикладне завдання щодо розвитку системи банківського кредитування домогосподарств. У теоретичну основу покладено наукові праці українських та закордонних учених. У дисертації використано нормативно-правові та законодавчі акти України, статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, а також дані, отримані авторкою у процесі досліджень.

Методологічним базисом дисертаційної роботи є загальнонаукові прийоми та спеціальні методи пізнання, що ґрунтуються на економічних та споріднених із ними науками, а також методи міждисциплінарних досліджень, зокрема: контент-аналіз, методи узагальнення та абстрагування (для розгляду змісту дефініцій «кредит», «банківський кредит»), системний підхід (для визначення сутності системи банківського кредитування домогосподарств), індексні методи та методи динаміки (для обґрунтування актуальних тенденцій функціонування банківської системи та сучасного розвитку банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки), методи економетричного аналізу (для виявлення впливу макроекономічних параметрів на розвиток системи банківського кредитування домогосподарств), методи групування, індукції та дедукції (для виокремлення та систематизації основних перешкод у розвитку банківського кредитування домогосподарств з урахуванням впливу процесу цифровізації на діяльність цих установ), метод систематизації та експертні методи (для конкретизації основних напрямків розвитку зазначеної

системи в умовах цифрової трансформації сфери фінансових послуг), графоаналітичний, табличний методи (для наочного представлення результатів наукового дослідження).

Обґрунтованість наукових пропозицій авторки, висновків та представлених рекомендацій підтверджується їх апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях, науковими публікаціями.

Структура і зміст дисертаційної роботи.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота є цілісною, завершеною науковою працею, що містить повний комплекс встановлених вимогами структурних елементів: вступ, три розділи, висновки, а також анотацію, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи становить 249 сторінок. У дисертації розглянуто теоретичні засади, методичні положення та практичні рекомендації щодо розвитку системи банківського кредитування домогосподарств в Україні.

Висновки, які зроблені за результатами дослідження, є змістовними та розкривають результати виконання поставлених завдань дослідження. Дисертаційна робота є логічною, послідовною та завершеною працею, що виконана авторкою самостійно. Пропозиції Мурашківської І. А. пройшли апробацію та доведені до практичного використання.

Наукова новизна одержаних результатів

Серед найсуттєвіших наукових здобутків, які характеризують наукову новизну дослідження й особистий внесок І. А. Мурашківської, слід зазначити такі:

– обґрунтування банківського кредитування домогосподарств як цілісної системи, що здійснено на основі використання системного підходу до розгляду сутності такого кредитування; це дало можливість авторці визначити наявність двох типів такої системи: мікросистема банківського кредитування домогосподарств та макросистема банківського кредитування домогосподарств;

– науковий підхід до виокремлення основних етапів надання банківського кредитування домогосподарств, який полягає у застосуванні процесного підходу до їх виокремлення (маркетинг; продаж; обслуговування; виконання зобов'язань), що дало можливість авторці обґрунтувати основні напрямки впливу цифрових технологій на функціонування мікросистеми банківського кредитування домогосподарств;

– методика проведення емпіричного аналізу стану системи банківського кредитування домогосподарств в умовах цифрової економіки, у межах якої виокремлено п'ять основних етапів (макроекономічний аналіз, аналіз системи, параметричний аналіз, аналіз цифрового банківського простору, аналіз впливу);

– концептуальні положення механізму розвитку системи банківського кредитування домогосподарств через конкретизацію його мети, функцій, методів та принципів, сукупність яких була розширена новим принципом інституціональної адаптації;

– розширення понятійно-категоріального апарату фінансової науки у частині уточнення змісту сучасних підходів до трактування категорій «кредит», «банківський кредит», «домогосподарство», що дало можливість обґрунтувати сутність дефініції «банківське кредитування домогосподарств»;

– концептуальні підходи до розгляду сутності дефініції «цифровізація кредитної послуги», яку запропоновано розглядати як процес трансформації взаємодії між банківською установою та її клієнтами в процесі руху кредитних ресурсів від такої установи до інших економічних суб'єктів на основі дотримання відповідних принципів, що супроводжується віртуалізацією взаємодії, кастомізацією фінансових послуг та зміною бізнес-процесів зазначених установ, які пов'язані з видачею позик;

– система основних перешкод, які в сучасних умовах стримують розвиток банківського кредитування домогосподарств, котрі були виокремлені в такі групи: загальні, галузеві, суб'єктні та цифрові;

– результати економетричного моделювання розвитку системи банківського кредитування домогосподарств у сучасному макроекономічному середовищі, а саме: побудова однофакторних регресійних моделей впливу зазначеної системи на розвиток національної економіки, визначення багатфакторної регресійної моделі впливу макроекономічних показників на функціонування системи банківського кредитування домогосподарств.

Практичне значення результатів дослідження

Наукове значення результатів дисертаційної роботи полягає в розв'язанні важливого науково-прикладного завдання - поглиблення теоретико-методичних засад функціонування системи банківського кредитування домогосподарств та розробка прикладних рекомендацій щодо активізації її розвитку в умовах становлення цифрової економіки

Рекомендації авторки використані у практичній діяльності Бізнес-консультативної компанії «ПРИВАТ КОНСАЛТ» (№ 4/п від 19.02.2024), АБ «Південний» (2407/2407/3281/2024 від 05.03.2024 р.).

Основні теоретичні висновки й науково-практичні рекомендації авторки впроваджено у навчальний процес Національного університету "Чернігівська політехніка" – при викладанні дисциплін: «Банківська система», «Банківські операції», «Ринок кредитних послуг» (№ 600/07-588/ВС від 04.03.2024).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення дослідження опубліковано у 10 наукових працях, серед яких: 1 стаття в іноземному науковому виданні; 5 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних; 5 праць апробаційного характеру.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня

доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502), щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень.

Дотримання норм академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушення академічної доброчесності.

Дисертантка дотримувалась норм та принципів академічної доброчесності, норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок авторки в опублікованих у співавторстві працях.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації

1. У п.п. 1.1 варто було б приділити менше уваги дослідженню сутності кредитної установи та визначенню особливостей функціонування кредитних установ, а більше сфокусуватись на обґрунтуванні змісту таких понять як «банківська послуга», «банківський продукт», «банківська операція» (с. 30-36).

2. На рис. 1.6 дисертації авторка схематично відображає модель макросистеми банківського кредитування домогосподарств і зауважує, що така система взаємодіє із зовнішнім середовищем. Проте доцільно було б детальніше розкрити компоненти цього середовища, його суб'єктів, з якими така система взаємодіє та описати зміст такого зв'язку (с. 56).

3. У розділі 1 дисертації доцільно було б детальніше проаналізувати негативний вплив цифрових технологій на функціонування банківських установ та відповідно їхню кредитну діяльність.

4. Результати аналітичного дослідження впливу цифрових технологій на функціонування сучасної системи банківського кредитування домогосподарств були б більш обґрунтованими, якби авторка приділила увагу аналізу особливостей та тенденцій функціонування зазначеної системи в розвинутих країнах.

5. У підрозділі 3.1 здобувачка значну увагу приділяє опису функціонування банківських установ в умовах макрофінансової нестабільності (с. 144-145). Проте вважаємо, що було б доцільно деталізувати опис впливу макрофінансової нестабільності на кредитну діяльність банківських установ. Також варто було б дослідити, яким чином цифрові технології можуть сприяти пом'якшенню наслідків фінансових криз в банківській системі.

Однак, вказані вище зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Мурашківської Ірини Анатоліївни та не применшують наукової новизни та практичної цінності отриманих результатів.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Мурашківської Ірини Анатоліївни на тему «Розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні в умовах становлення цифрової економіки» є завершеним, самостійним дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить положення наукової новизни та має теоретичне і практичне значення. Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами) та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами й доповненнями від 19 травня 2023 р. № 502) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 19 травня 2023 р. № 502). Зазначене дозволяє зробити висновок, що Мурашківська Ірина Анатоліївна, авторка дисертації «Розвиток банківського кредитування домогосподарств в Україні в умовах становлення цифрової економіки», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Рецензент

доктор економічних наук,
доцент, професор кафедри
менеджменту та адміністрування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»
МОН України

Ольга ПОПЕЛО